

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 року

**Про внесення проекту Постанови Верховної Ради України
«Про Рекомендації парламентських слухань на тему:
«Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні»**

Відповідно до статті 93 Конституції України, статті 12 Закону України «Про статус народного депутата України», статті 236 Регламенту Верховної Ради України за результатами проведення парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні», які відбулися 18 грудня 2019 року відповідно до Постанови Верховної Ради України від 3 жовтня 2019 року №150-ІХ, **Комітет в и р і ш и в:**

1. Внести на розгляд Верховної Ради України проект Постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» (додаються), розроблений народними депутатами України – членами Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів.

2. Рекомендувати Верховній Раді України зазначений проект Постанови прийняти за основу та в цілому.

3. Доручити виступити на пленарному засіданні Верховної Ради України з цього питання від Комітету Голові Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Третьяковій Г.М.

Голова Комітету

Г.М. Третьякова

Проект
вноситься народними депутатами
України – членами Комітету з
питань соціальної політики та
захисту прав ветеранів
Третьяковою Г.М. та іншими

ПОСТАНОВА **Верховної Ради України**

Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні»

Верховна Рада України **постановляє:**

1. Схвалити Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» (додаються).
2. Кабінету Міністрів України до 1 жовтня 2020 року поінформувати Верховну Раду України про стан реалізації Рекомендацій парламентських слухань, схвалених цією Постановою.
3. Апарату Верховної Ради України спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів забезпечити в установленому порядку видання збірника матеріалів за результатами зазначених парламентських слухань.
4. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів.
5. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

**Голова Верховної
Ради України**

СХВАЛЕНО

Постановою Верховної Ради України
від _____ 2020 року № _____**РЕКОМЕНДАЦІЇ**

парламентських слухань на тему:

«Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні»

Учасники парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні», що відбулися у Верховній Раді України 18 грудня 2019 року, обговорюючи актуальні питання у сфері формування прожиткового мінімуму та шляхи їх врегулювання, зазначили таке.

Загальною декларацією прав людини передбачено, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї».

Ратифікувавши Європейську соціальну хартію (переглянуту) частково, Конвенції Міжнародної організації праці про основні цілі та норми соціальної політики № 117, про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 та підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити життєвий рівень свого населення відповідно до міжнародних норм і стандартів та гарантувала соціальне забезпечення кожному не нижче життєво важливого прожиткового мінімуму, захист від бідності та соціального відчуження.

На сьогодні національна правова основа щодо встановлення, затвердження та застосування прожиткового мінімуму в Україні базується на положеннях законів України «Про прожитковий мінімум» і «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», згідно з якими прожитковий мінімум є вартісною величиною достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Тобто з напрацьованих світовою практикою різних варіантів методики формування прожиткового мінімуму вітчизняним законотворцем обрано саме нормативний метод, згідно з яким Кабінет Міністрів України після проведення науково-громадської експертизи сформованих набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг встановлює, а Верховна Рада України щороку затверджує прожитковий мінімум у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення.

Так, зокрема, Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» встановлено прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня - 1853 гривні, з 1 липня - 1936 гривень, з 1 грудня - 2027 гривень, а для основних соціальних і демографічних груп населення:

дітей віком до 6 років: з 1 січня 2019 року - 1626 гривень, з 1 липня - 1699 гривень, з 1 грудня - 1779 гривень;

дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня 2019 року - 2027 гривень, з 1 липня - 2118 гривень, з 1 грудня - 2218 гривень;

працевдатних осіб: з 1 січня 2019 року - 1921 гривня, з 1 липня - 2007 гривень, з 1 грудня - 2102 гривні;

осіб, які втратили працевдатність: з 1 січня 2019 року - 1497 гривень, з 1 липня - 1564 гривні, з 1 грудня - 1638 гривень.

Прийнятим 14 листопада 2019 року Верховною Радою України Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» передбачено підвищення прожиткового мінімуму темпами, що на 2 відсоткові пункти перевищують показник прогнозного індексу споживчих цін, на 2020 рік – з 1 липня та з 1 грудня, яке в цілому за рік становитиме 8 відсотків.

Крім того, Кабінету Міністрів України доручено здійснити заходи щодо наближення у 2020 році розміру прожиткового мінімуму до його реальної величини, яка розрахунково може становити близько 4251 гривню, з відповідним коригуванням розміру прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» прожитковий мінімум, встановлений законом, задекларовано як базовий державний соціальний стандарт, на основі якого мають визначатися державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Врахування прожиткового мінімуму є обов'язковим при реалізації державної конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень. Так, у статті 46 Конституції України передбачено, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

У Рішенні Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 Конституційний Суд України зазначив, що в державі, яку проголошено соціальною, визначений законодавцем розмір прожиткового мінімуму має реально забезпечувати гідний рівень життя людини.

Відтак, формування прожиткового мінімуму має велике значення та передбачає високу відповідальність, оскільки розраховані на його основі соціальні стандарти й гарантії є індикатором якісної та ефективної державної соціальної політики, що має бути стратегічною метою будь-якої цивілізованої держави.

Разом з тим стан соціальної політики в Україні протягом тривалого періоду свідчить про вразливість і малу ефективність формування системи соціальних стандартів і гарантій на основі прожиткового мінімуму та засвідчує, що соціальні стандарти використовуються на практиці переважно в якості інструментів фінансового управління, а не як соціальні орієнтири. За оцінками Міжнародної організації праці, замороження розміру прожиткового мінімуму разом з усіма прив'язаними до нього соціальними виплатами стало найбільш негативним наслідком вимушеної оптимізації державних видатків у період 2014-2015 років, що завдало суттєвого негативного впливу на стан системи соціального захисту як найважливішого засобу підвищення інклюзії через скорочення бідності, нерівності, попередження маргіналізації та соціальної ізоляції.

Нівелювання функції прожиткового мінімуму як основоположного інструмента соціальної політики зумовлено існуванням низки проблем, пов'язаних як із **систематичним недотриманням окремих вимог національного законодавства й міжнародних актів, так і необхідністю перегляду методологічних підходів до визначення прожиткового мінімуму.**

Серед основних проблемних аспектів формування прожиткового мінімуму в контексті недотримання вимог законодавства відмічаються такі.

1. Незабезпечення Урядом регулярного перегляду та затвердження наборів продуктів харчування, мінімальних наборів непродовольчих товарів і послуг, встановлення прожиткового мінімуму без попереднього проведення науково-громадської експертизи таких наборів.

Законом України «Про прожитковий мінімум» визначено одним із основних принципів встановлення прожиткового мінімуму перегляд не рідше одного разу на п'ять років наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг. Проте, з 2000 по 2016 роки склад наборів не переглядався, відповідно, основний державний соціальний стандарт розраховувався та встановлювався на базі застарілих наборів, визначених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 року № 656.

При цьому ні численні рекомендації за результатами розгляду цього питання в порядку реалізації контрольної функції та звернення до Уряду від профільного парламентського комітету впродовж діяльності Верховної Ради України V-VIII скликань, ні схвалення у 2005 і 2010 роках нових наборів експертною комісією за результатами проведення їх науково-громадської експертизи, ні активні дії в цьому напрямку всеукраїнських профспілкових

об'єднань не призводили до затвердження Кабінетом Міністрів України оновлених наборів та встановлення на їх основі прожиткового мінімуму.

Як наслідок, Постановою Окружного адміністративного суду міста Києва від 17 вересня 2015 року у справі № 826/6362/15 визнано, зокрема, протиправною бездіяльність Кабінету Міністрів України в частині невжиття заходів для встановлення прожиткового мінімуму в Україні на 2015 рік в порядку та на підставі положень Закону України «Про прожитковий мінімум», а також зобов'язано Уряд провести науково-громадську експертизу наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг для встановлення прожиткового мінімуму, переглянути вміст цих наборів для основних соціально-демографічних груп населення та встановити розмір прожиткового мінімуму в Україні на 2015 рік в порядку та на підставі положень Закону України «Про прожитковий мінімум».

Проте, цю Постанову суду також не було виконано в повному обсязі. Лише 11 жовтня 2016 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 780 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення», якою фактично перезатверджувалися соціальні стандарти наборів зразка 2000 року без їх якісного перегляду, всупереч встановленому порядку. Однак згодом рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 25 квітня 2018 року, постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 10 липня 2018 року та постановою Верховного Суду від 20 грудня 2018 року у справі № 826/3639/17 постанову Кабінету Міністрів України № 780 визнано протиправною та нечинною.

На жаль, з моменту набрання законної сили рішенням суду до цього часу Урядом України так і не затверджено, з урахуванням вимог законодавства, нові набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів та набори послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, які могли би бути законною основою для розрахунку та встановлення в державному бюджеті на відповідний рік базового державного соціального стандарту – прожиткового мінімуму. Зазначене, в свою чергу, призводить до недотримання інших норм законодавства, як встановлення прожиткового мінімуму без попередньої процедури проведення науково-громадської експертизи та ненадання до проекту закону про Державний бюджет України обґрунтування розрахунку вартісної величини прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення, як того вимагає Бюджетний кодекс України¹.

¹ Відповідно до підпункту "є" пункту 1 частини першої статті 38 Бюджетного кодексу України разом з проектом закону про Державний бюджет України, схваленим Кабінетом Міністрів України, подаються пояснювальна записка до проекту закону про Державний бюджет України, яка має містити обґрунтування розрахунку вартісної величини прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення.

Відтак, в основу розрахунків соціально-економічних показників державних бюджетів України на 2019 рік і на 2020 рік закладено темпи зростання основних державних соціальних стандартів і гарантій, які не відповідають вимогам національного законодавства та міжнародним зобов'язанням України, а також домовленостям Сторін соціального діалогу у Генеральній угоді про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2019-2021 роки.

За інформацією Міністерства соціальної політики України на сьогодні згідно з дорученням Уряду розпочато процедуру перегляду наборів відповідно до Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 1999 року № 1767.

2. Використання не нормативного, а ресурсного методу формування прожиткового мінімуму.

Всупереч офіційно затвердженому на законодавчому рівні застосуванню нормативного методу, відповідно до якого для розрахунку прожиткового мінімуму використовуються норми споживання та ціни для кожного продукту, товару і послуги, що визначені відповідними наборами, в Україні фактично використовується так званий ресурсний метод, який передбачає залежність розміру базового соціального стандарту від динаміки економічних показників та фінансових можливостей бюджету. Тобто практично розмір прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення затверджується не для забезпечення соціальних гарантій, а виходячи з фінансових перспектив держави, внаслідок чого періодично стримується його збільшення, якщо у бюджеті не вистачає ресурсів на його коригування та фінансування залежних від нього соціальних виплат і заробітної плати працівників бюджетної сфери.

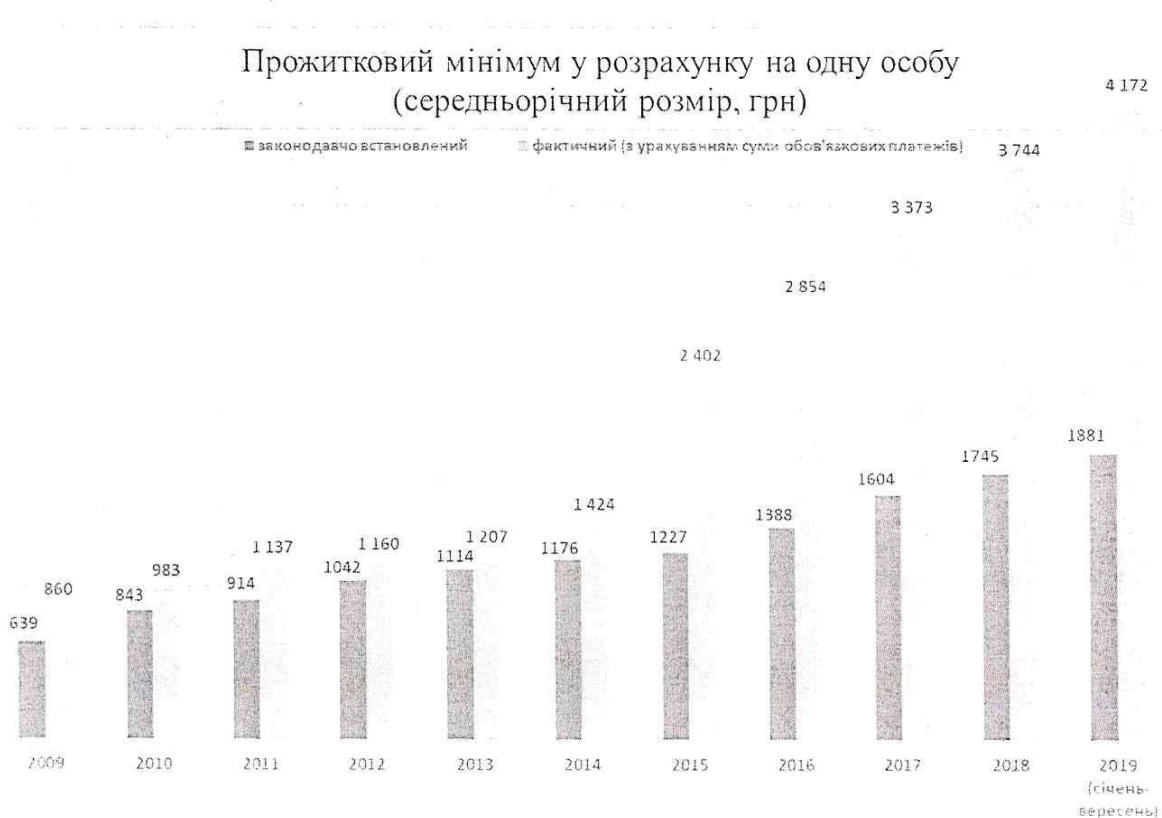
До того ж запроваджена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 1774-VIII від 6 грудня 2016 року залежність визначення посадових окладів та заробітної плати працівників саме від прожиткового мінімуму для працездатних осіб посилила стримувальний ефект зростання прожиткового мінімуму і для всіх інших соціальних та демографічних груп населення. Даний фактор хоч безпосередньо і не стосується самої процедури формування прожиткового мінімуму, між тим, має суттєвий негативний вплив на встановлення розмірів цього показника, оскільки зумовлює необхідність пошуку додаткових фінансових ресурсів для покриття видатків на оплату праці працівників бюджетної сфери, державних службовців, прокурорів, а також для грошового забезпечення суддів.

Використання ресурсного методу призвело до паралельного існування в Україні **двох суттєво різних за розмірами прожиткових мінімумів – законодавчо встановленого у Державному бюджеті України на відповідний рік та фактичного, який щомісячно розраховується Міністерством соціальної**

політики України, виходячи із законодавчих вимог застосування при цьому саме нормативного методу розрахунку.

Впродовж тривалого часу сформувалася суттєва різниця між розмірами цих показників не на користь офіційно затвердженого прожиткового мінімуму. За даними січня – жовтня 2019 року співвідношення затвердженого показника до його фактичного розміру для різних соціальних і демографічних груп населення становило 41,7 - 49,3 відсотків².

Загалом же динаміка такого співвідношення протягом останніх років демонструє високі темпи збільшення розриву між розмірами фактичного та затвердженого прожиткового мінімуму, що в свою чергу свідчить про активне використання важелів стримування всупереч об'єктивним показникам вартості життя та інфляційних змін реальних споживчих цін на найчастіше вживані продукти харчування і товари переважною більшістю населення країни.

Разом з тим, центральні органи виконавчої влади мотивують доцільність прийняття рішень щодо затвердження прожиткового мінімуму саме в таких розмірах, які передбачені в державних бюджетах України на відповідний рік,

² За розрахунками Міністерства соціальної політики України відповідно до статті 5 Закону України «Про прожитковий мінімум», фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах жовтня 2019 року у розрахунку на місяць на одну особу становив 3 729 грн (з урахуванням суми обов'язкових платежів – 4 276 грн), для дітей віком до 6 років – 3 504 грн, для дітей віком від 6 до 18 років – 4 293 грн, для працездатних осіб – 3 862 грн (з урахуванням суми обов'язкових платежів – 4 797 грн), для осіб, які втратили працездатність, – 3 156 гривень.

вимогами бюджетного законодавства, зокрема необхідністю дотримання принципу збалансованості бюджетної системи України, за яким повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період. Тобто при встановленні розміру прожиткового мінімуму враховуються можливості Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення державних соціальних гарантій (мінімальної пенсії, розміру державної допомоги та інших соціальних виплат), які визначаються на його основі.

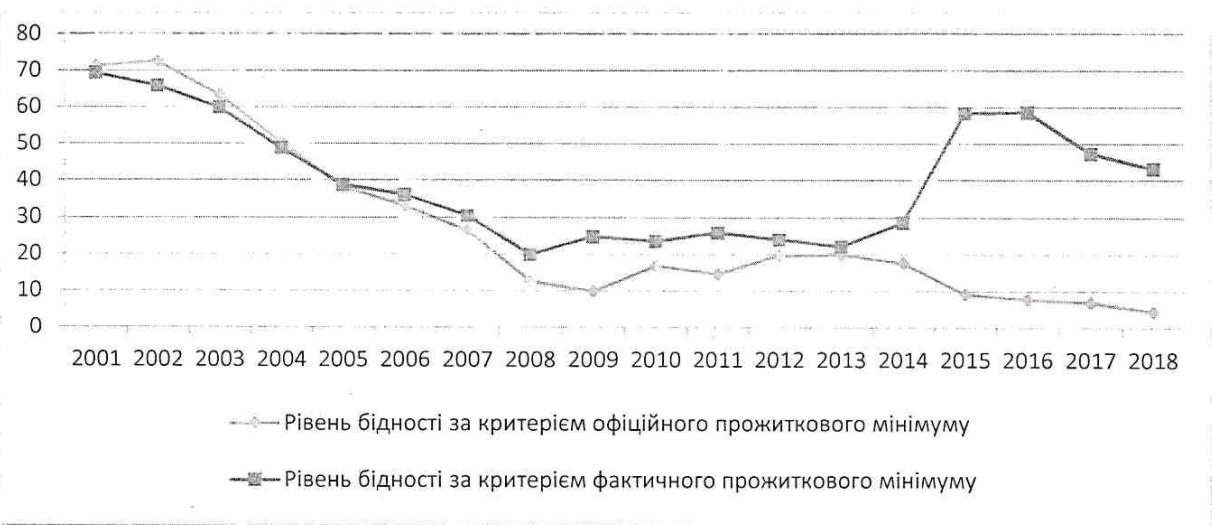
При цьому слід відмітити, що неспроможність державного бюджету забезпечити повний обсяг витрат на соціальний захист населення навіть на рівні заниженого офіційного прожиткового мінімуму зумовила появу в законодавстві такого показника, як **«рівень забезпечення прожиткового мінімуму»**, який використовується, зокрема, в законах про Державний бюджет України для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та для визначення права на звільнення від плати за харчування дитини у державних і комунальних дитячих дошкільних закладах відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту».

Існування такого показника нівелює функцію прожиткового мінімуму як основного інструменту соціальної політики та суперечить Конституції України, оскільки протиправно обмежуючи розмір державної соціальної допомоги та звужуючи коло осіб, які потребують соціального захисту, порушує конституційне право громадян на рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Так, здійснюваний секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини моніторинг дотримання прав і свобод людини і громадянина засвідчив порушення права людей на достатній життєвий рівень, інші соціально-економічні права, закріплені Конституцією України, міжнародними договорами, у зв'язку із систематичним недотриманням Урядом вимог законодавства при затвердженні розміру прожиткового мінімуму.

За офіційними даними Державної служби статистики України та результатами моніторингу рівня життя населення України Інститутом демографії та соціальних досліджень імені В.М. Птухи Національної академії наук України у 2014-2015 роках відмічалось зменшення рівня бідності за законодавчо встановленим прожитковим мінімумом, що було зумовлене замороженням його розміру, тоді як рівень бідності за фактичним прожитковим мінімумом стрімко зріс до 58,3 відсотка. Тобто, у ті роки більше половини населення України мали ресурси, які не забезпечували задоволення потреб навіть на мінімальному рівні відповідно до поточних споживчих цін.

Динаміка рівнів абсолютної бідності за різними критеріями, 2001-2018 рр.,%

І хоча у 2017-2018 роках рівень бідності набув тенденції до зменшення (чому, серед іншого, сприяло різке збільшення мінімальної заробітної плати), він і досі лишається дуже високим та сягає 43,2 відсотка, що негативно відображається не лише на якості життя пересічних громадян країни, а й на репутації України як соціальної держави на світовій арені. Так, за нещодавно опублікованим дослідженням «GfK Purchasing Power Europe 2019» українці посіли останнє місце у рейтингу купівельної спроможності громадян серед 42 країн Європи з показником купівельної спроможності на душу населення у розмірі 1 830 євро на рік.

Водночас у передвиборчій програмі Президента України Зеленського В.О. та Програмі діяльності Кабінету Міністрів України заявлено, що в основу їхньої роботи закладатиметься людиноцентричний підхід, а метою діяльності визначається не покращення абстрактних показників, а розбудова заможної держави з економікою, зорієнтованою на потреби кожного громадянина. Зокрема, серед ключових результатів успішної реалізації Програми Уряду визначено забезпечення кожного українця на рівні реального прожиткового мінімуму.

З огляду на зазначене та зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, сьогодні постає нагальна необхідність прийняття вже в найближчій перспективі виважених рішень щодо **перегляду методологічних підходів до визначення прожиткового мінімуму** та розроблення з урахуванням міжнародного досвіду нових законодавчих механізмів, які б забезпечували максимальну відповідність базового соціального стандарту реальному задоволенню основних фізіологічних, побутових та соціальних потреб людини, підтримку нормального рівня життя, а не виживання людини на межі злиднів.

Як показує досвід зарубіжних країн, використання концепції «мінімального рівня життя» в різних інтерпретаціях («життєвого мінімуму», «мінімального доходу») в багатьох країнах світу є одним із

вагомих механізмів реалізації соціально-економічної політики, спрямованої на забезпечення соціально прийняттого рівня життя та добробуту громадян.

Разом з тим не існує єдиної оптимальної для кожної держави методики формування прожиткового мінімуму. Перш за все вона залежить від економічних можливостей держави, які в свою чергу залежать від соціально-економічного розвитку країни та ефективних управлінських рішень щодо її добробуту.

Так у Канаді і США прожитковий мінімум як такий взагалі відсутній, а канадський і американський уряди як мінімум для непрацевдатних громадян використовують величину «welfare rate» – місячної грошової допомоги з безробіття, достатньої, щоб забезпечити себе їжею, але недостатньої для довгострокового проживання.

Проте, більшість країн Європи використовують прожитковий мінімум, і він досягає значних величин.

Прожитковий мінімум у європейській країнах,
що лідирують за рівнем життя

Держава	Розмір прожиткового мінімуму, EUR
Люксембург	2000
Франція	1254
Германія	1240
Фінляндія	1170
Великобританія	1087
Нідерланди	1080
Бельгія	1030
Австрія	1010
Італія	855
Іспанія	645

У той же час при визначенні розміру прожиткового мінімуму у 22 з 28 країн Європи уряди роблять акцент на розумінні того, що кожна людина здатна самостійно заробляти собі на гідний рівень життя. Тому, в цих країнах роль гарантованого прожиткового мінімуму виконує мінімальна заробітна плата, розмір якої дає змогу задовольнити потреби особи на мінімально достатньому рівні та не почувати себе соціально ізольованим.

Варто відмітити, що в більшості європейських країн прив'язки розміру споживчого кошика до прожиткового мінімуму не існує. Соціальні стандарти в кожній країні мають свої особливості, однак споживчий кошик у Європі слугує в основному маркером інфляції. Моніторинг цін на товари й послуги, що входять до споживчого кошика, дозволяє відслідковувати рівень інфляції й відповідно до нього коригувати соціальні виплати.

Найбільш поширеними сьогодні є шість методів розрахунку прожиткового мінімуму, які різні за своєю сутністю та значущістю. Так найбільш розвинені європейські країни використовують ресурсний або

медіанний методи, що зумовлено, в першу чергу, їхніми бюджетними можливостями.

«Living wage», або прожитковий мінімум, у більшості країн Європейського Союзу нормативно не визначається. До того ж він встановлюється не для однієї особи, як в Україні, а в розрахунку на сім'ю середнього розміру (або на домогосподарство, що складається з однієї та більше осіб). Норми споживання замінені середньою заробітною платою, від якої прожитковий мінімум складає майже 60 відсотків. На основі цього вираховується межа бідності й кількість тих, хто має право на соціальну допомогу від держави. Таким чином, країни Європейського Союзу не підраховують бідність, а розраховують нормальний рівень життя.

В Україні сьогодні доволі актуальним є питання щодо вдосконалення методології визначення прожиткового мінімуму з урахуванням міжнародних стандартів і міжнародного досвіду та спрощення досить складного і громіздкого чинного механізму розрахунку прожиткового мінімуму аби зробити його більш прозорим, доступним і зрозумілим.

Як відмічено Національною тристоронньою соціально-економічною радою, цікавим для нас є досвід Словаччини, яка користується нормативно-статистичним методом визначення прожиткового мінімуму, суть якого полягає в поєднанні розрахунків вартості харчування за нормами, вартості житлово-комунальних послуг за фактом, непродуктивних товарів за часткою у загальних витратах. При цьому в нормативно-правових актах досліджуваної країни чітко визначено, що розмір мінімальної заробітної плати має постійно випереджати величину прожиткового мінімуму, а механізм її розрахунку залежить від зростання середньомісячної заробітної плати та прожиткового мінімуму, пов'язаного з «витратами на життя» домогосподарств з низькими доходами. Прожитковий мінімум визначається згідно із середньостатистичним споживчим кошиком поточного періоду, який складається з урахуванням усередненої питомої ваги кожної позиції споживання товарів і послуг у загальному обсязі споживання. Прожитковий мінімум на одну фізичну особу або групи фізичних осіб (сім'ї) у поточному періоді розраховується для однієї повнолітньої особи (одинокі або першого члена сім'ї), для кожної подальшої повнолітньої особи в сім'ї.

Однією з найбільш обговорюваних в Україні як у наукових колах, так і серед фахівців у сфері соціальної політики та народних депутатів України довгий час була пропозиція перейти до використання нормативно-структурного підходу, який базується на нормативному визначенні складу продовольчого кошика та структурному методі розрахунку вартості непродуктивних товарів і послуг як відсотка до вартості продовольчого кошика. Додатковим аргументом на користь саме такої методики розрахунку прожиткового мінімуму в Україні зазначалась можливість уникнути спекуляцій, постійним приводом для яких були набори товарів і послуг.

Крім того, сторонами соціального діалогу вже давно велися переговори про необхідність переходу до нормативно-структурного методу розрахунку

прожиткового мінімуму, зокрема в рамках створеної ще у 2013 році при Міністерстві соціальної політики України Міжвідомчої робочої групи щодо вдосконалення методології визначення прожиткового мінімуму. На жаль, упродовж тривалого періоду цією робочою групою так і не було напрацьовано узгодженого варіанта відповідних законодавчих змін, оскільки соціальними партнерами не досягнуто домовленостей стосовно низки важливих позицій, зокрема щодо структури прожиткового мінімуму та сфери його застосування.

Слід відмітити, що на даний час у Верховній Раді України зареєстровано кілька законодавчих ініціатив, спрямованих на встановлення прожиткового мінімуму в розмірі, який відповідав би фактичній вартісній величині наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, а також з пропозиціями щодо розширення переліку товарів та зміни методологічного підходу до формування прожиткового мінімуму. Зокрема, це такі законопроекти:

- про внесення змін до статті 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» щодо затвердження прожиткових мінімумів на рівні фактичного розміру (реєстр. № 1175), поданий народними депутатами України Тимошенко Ю.В., Соболевим С.В. та іншими;

- про внесення змін до статті 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» (реєстр. № 1175-1), поданий народним депутатом України Папієвим М.М.;

- про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум» щодо встановлення прожиткового мінімуму на рівень, не нижчий рівня фактичного прожиткового мінімуму (реєстр. № 1175-2), поданий народними депутатами України Королевською Н.Ю., Солодом Ю.В.;

- про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум» (реєстр. № 1175-3), поданий народними депутатами України Третьяковою Г.М. та іншими.

В контексті обговорюваної тематики парламентських слухань цікавим якраз є проект № 1175-3, яким пропонується, зокрема, змінити методологію визначення розміру прожиткового мінімуму, передбачивши, що вартість непродовольчих товарів і послуг визначається у відсотковому співвідношенні з вартістю набору продуктів харчування (у структурі прожиткового мінімуму вартість набору продуктів харчування становить 50 відсотків), та встановити, що розмір прожиткового мінімуму не може становити менше 40 відсотків середньої заробітної плати в державі за грудень року, що передує року формування Державного бюджету України на наступний рік, з урахуванням прогнозного рівня інфляції поточного року.

На сьогодні ведуться активні дискусії та висловлюються різні думки щодо доцільності прийняття тих чи інших варіантів застосування методології визначення прожиткового мінімуму – щось підтримується, щось категорично не сприймається, проте всі учасники обговорення солідарні в позиції щодо нагальної необхідності впровадження змін, що забезпечили б формування такого державного соціального стандарту, який виконував би свої

конституційні функції як базовий орієнтир визначення рівня життя населення та основа для реалізації соціальної політики в країні.

Разом з тим залежно від обраного в майбутньому методу визначення прожиткового мінімуму в Україні серед основних напрямів його вдосконалення доцільно вирішити такі питання:

1. Перегляд кількісних та якісних стандартів набору продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг для основних соціальних і демографічних груп населення з урахуванням життєво необхідних витрат, детермінованих реаліями сучасності.

У цьому контексті відмічено, що прожитковий мінімум в Україні є дуже низьким стандартом якості життя. Нормативний метод його встановлення характеризується певним нав'язуванням системи цінностей стосовно вибору між окремими продуктами, товарами та послугами. Визначення нормативу так званих фундаментальних потреб людини відображає більше позицію урядовців або уявлення окремих науковців, ніж реальні споживчі потреби людини на достатньому рівні. В той же час перелік товарів і послуг, що входять до наборів прожиткового мінімуму, важко назвати й науково обґрунтованими та збалансованими.

Так, набір продуктів харчування потребує значного перегляду з урахуванням оновлених Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 3 вересня 2017 року № 1073. Наразі Міністерством за технічної допомоги Бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні залучено експертів для виконання робіт з підготовки пропозицій щодо набору продуктів харчування, проведення відповідних розрахунків та наукового обґрунтування.

Застарілий перелік непродовольчих товарів і послуг не відображає реальних потреб та споживання сучасної людини, зокрема таких, як будівництво, купівля чи оренда житла, видатки на освіту, оздоровлення, оплату медичних та телекомунікаційних послуг. Проте, відповідно до статті 5 ратифікованої Україною Конвенції Міжнародної організації праці № 117 про основні цілі та норми соціальної політики зазначені основні потреби сімей працівників повинні братися до уваги при встановленні прожиткового мінімуму.

На вказаній невідповідності міжнародним зобов'язанням України акцентувала увагу і Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, відмічаючи недостатнє врахування в наборах медикаментозних засобів та невключення послуг закладів охорони здоров'я.

Окремої уваги з боку держави потребує також вирішення проблеми щодо погіршення доступності культурних послуг для населення. За даними Міністерства культури України частка видатків на культуру, закладених у фактичний прожитковий мінімум, становить 1,76 відсотка (або близько 74 гривень на місяць), що не дозволяє громадянам задовольнити власні культурні потреби навіть на мінімальному рівні.

Варто зауважити, що деталізація списку товарів і послуг, що входять до складу останніх наборів прожиткового мінімуму, базувалася на системі нормативів споживання, які розраховувалися, виходячи з пропозиції товарів народного споживання та платних послуг в умовах планової економіки. Перехід до ринкових засад кардинально змінив ситуацію на споживчому ринку - пропозиція товарів і послуг сьогодні включає широкий асортимент зі значним діапазоном цін і якісних характеристик для однакових за призначенням одиниць товарів і послуг.

Як приклад, можна розглянути порівняльний аналіз складу вітчизняного та зарубіжних споживчих кошиків, між якими спостерігається величезна різниця. Так, за даними Служби статистики Польщі у польському споживчому кошику налічується 2000 продуктів, що змінюються щороку залежно від структури споживання сімей. У Великій Британії до споживчого кошика нещодавно додали електронні книжки, цифровий пристрій для запису телепрограм, чорниці, запаковані овочі для смаження та гарячий шоколад. Також у його складі є витрати на підключення до мережі Інтернет, mp3-програвачі, м'ясні закуски. Німці включили до свого споживчого кошика цифровий фотоапарат, відеокамеру, сканер, лазерний принтер, прилад для вимірювання кров'яного тиску. За інформацією бюро статистики Німеччини їхній кошик містить всі товари і послуги, які найчастіше купуються, а його склад оновлюється кожні п'ять років. До французького споживчого кошика включено витрати на придбання лаків для волосся, гелів для душу, інших косметичних засобів, а також апарати для виправлення зубів, оренда автомобіля, проїзд на таксі, їжа для котів і собак. Американський споживчий кошик передбачає витрати не тільки на тютюн та алкоголь, а й на освіту, мобільний і комп'ютерний зв'язки. Загальноєвропейські стандарти вимагають включати до споживчого кошика послуги соціальної сфери: щомісячну вартість дитячих ясел, амбулаторний догляд за хворими, утримання в будинках престарілих, доставку продуктів харчування додому.

Вітчизняний прожитковий мінімум не передбачає оплати навіть послуг медицини та освіти, адже відповідно до законодавства вони безкоштовні.

2. Перегляд структури прожиткового мінімуму для всіх соціальних і демографічних груп населення з метою встановлення раціонального співвідношення між набором харчування, набором непродовольчих товарів і набором послуг.

Прожитковий мінімум має відображати споживання товарів і послуг, забезпеченість предметами культурно-побутового та господарського призначення у відповідності з науково обґрунтованими нормами та нормативами задоволення раціональних потреб людини. Враховуючи такий підхід, оптимальною може бути структура, де витрати на непродовольчі товари становлять майже половину, на послуги – біля третини, а на продукти харчування - решту. Саме такою є структура витрат середньостатистичної сім'ї у розвинених країнах.

Проте, структура прожиткового мінімуму в Україні суттєво відрізняється від оптимальної, де доля її складових закладена навпаки: близько 48-58 відсотків – харчування, 30 відсотків – послуги та лише 20 відсотків – непродовольчі товари. Така структура прожиткового мінімуму, де переважає доля витрат на продукти харчування, за міжнародними нормами провокує віднесення українців до категорії бідних. При цьому варто відмітити, що ціни на основні продукти харчування в Україні не набагато нижчі за європейські.

3. Покращення якості проведення науково-громадської експертизи наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг шляхом залучення до участі в роботі комісії представників громадянського суспільства та наукових експертів.

Представники громадськості у зверненнях до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини наголошують на необхідності нормативного врегулювання питання щодо їх залучення до проведення науково-громадської експертизи наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг для основних соціальних і демографічних груп населення.

Вирішення цього питання на законодавчому рівні зумовлено також необхідністю дотримання Україною міжнародних домовленостей, передбачених, зокрема, положенням статті 421 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, відповідно до якого «Сторони сприяють залученню всіх заінтересованих сторін, зокрема соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства, у контексті впровадження реформ в Україні та співробітництва між Сторонами згідно із цією Угодою».

Зважаючи на вищевикладене та необхідність встановлення прожиткового мінімуму, який буде мінімумом для реального задоволення основних фізіологічних, побутових та соціальних потреб людини і підтримки нормального рівня життя, та враховуючи висловлені зауваження і пропозиції під час обговорення актуальних питань методології базового соціального стандарту в країні, учасники парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» рекомендують:

I. Верховній Раді України забезпечити розгляд проектів законів України:

- про внесення змін до статті 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» щодо затвердження прожиткових мінімумів на рівні фактичного розміру (реєстр. № 1175);

- про внесення змін до статті 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» (реєстр. № 1175-1);

- про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум» щодо встановлення прожиткового мінімуму на рівень, не нижчий рівня фактичного прожиткового мінімуму (реєстр. № 1175-2);

- про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум» (реєстр. № 1175-3).

II. Кабінету Міністрів України:

1. Створити Міжвідомчу робочу групу (з обов'язковим представництвом сторін соціального діалогу, громадськості та науковців) щодо розробки вдосконаленої методології визначення прожиткового мінімуму з урахуванням міжнародних стандартів та досвіду розвинених країн з подальшим внесенням відповідного законопроекту на розгляд до Верховної Ради України.

2. Здійснити заходи щодо наближення у 2020 році розміру прожиткового мінімуму до його реальної величини з урахуванням оновлених наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, зокрема:

2.1. Прискорити формування наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів і наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення з урахуванням реальної структури споживання населення та забезпечити їх затвердження.

2.2. Забезпечити розробку та внесення до Верховної Ради України проекту закону про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» щодо затвердження нового розміру прожиткового мінімуму з відповідним коригуванням усіх соціальних видатків.

3. Забезпечити розробку та внесення до Верховної Ради України законопроектів щодо вилучення із законодавчих актів України показника «рівень забезпечення прожиткового мінімуму» як такого, що не відповідає Конституції України.

4. Організувати розробку та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України «Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму» від 24 вересня 1999 року № 1767 щодо обов'язкового включення до складу комісії представників громадянського суспільства та наукових експертів.

5. Забезпечити опрацювання питання щодо:

- заміни прожиткового мінімуму для працездатних осіб на мінімальну заробітну плату для визначення посадових окладів та заробітної плати працівників з урахуванням провідних міжнародних практик, підготовку відповідного проекту законодавчого акта та внесення його на розгляд до Верховної Ради України;

- встановлення неоподаткованого мінімуму доходів громадян на рівні прожиткового мінімуму, затвердженого у Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік, з подальшою підготовкою відповідного проекту законодавчого акта та внесення його на розгляд до Верховної Ради України.

6. Провести аудит усіх соціальних виплат, які розраховуються на основі прожиткового мінімуму, затвердженого у Законі України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», з метою з'ясування обсягів бюджетних видатків

на їх фінансування з конкретизацією по кожному виду соціальної виплати та за кожною категорією громадян – отримувачів таких виплат та поінформувати про результати Верховну Раду України до 1 квітня 2020 року.

III. Міністерству фінансів України спільно з Міністерством соціальної політики України та за участі представників інших соціальних партнерів підготувати пропозиції (з відповідними фінансовими розрахунками) щодо поетапної відміни показника «рівень забезпечення прожиткового мінімуму» та внести відповідний законопроект на розгляд до Кабінету Міністрів України.

IV. Міністерству фінансів України при підготовці проекту закону про Державний бюджет України на 2021 рік та наступні роки розраховувати соціальну складову державного бюджету на основі прожиткового мінімуму, встановленого з дотриманням положень міжнародних та національних законодавчих актів, що регулюють цю сферу правовідносин.

V. Національній тристоронній соціально-економічній раді опрацювати питання вдосконалення методології визначення прожиткового мінімуму, підготувати та внести відповідні пропозиції до Кабінету Міністрів України.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 року

Про повернення на повторне друге читання проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання надмірному тиску на суб'єктів господарювання заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення (реєстр. № 0958)

Розглянувши проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання надмірному тиску на суб'єктів господарювання заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення (реєстр. № 0958), Комітет **в и р і ш и в:**

1. Рекомендувати Верховній Раді України зазначений законопроект повернути в Комітет на доопрацювання з наступним поданням на повторне друге читання.
2. Доручити виступити на засіданні Верховної Ради України з цього питання заступнику Голови Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Струневичу В.О.

Голова Комітету

Г.М.Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 року

**Про зняття з розгляду проекту Закону України
про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо
провадження господарської діяльності з посередництва
у працевлаштуванні за кордоном
(реєстр. № 0957)**

Розглянувши проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном (реєстр. № 0957) і керуючись частиною другою статті 48 та частиною другою статті 95 Регламенту Верховної Ради України, Комітет **в и р і ш и в**:

1. Рекомендувати Верховній Раді України зазначений законопроект зняти з розгляду як такий, що втратив свою актуальність.

2. Визнати такою, що втратила чинність, Постанову Верховної Ради України від 17 травня 2018 року № 2428-VIII «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном».

3. Доручити виступити на засіданні Верховної Ради України з цього питання заступнику Голови Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Струневичу В.О.

Голова Комітету

Г.М.Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 р.

Про повернення на доопрацювання законопроекту про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо Дня Незалежності України (реєстр. № 2206)

За дорученням Голови Верховної Ради України Разумкова Д.О. відповідно до пункту 3 частини першої статті 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» розглянувши проект Закону України про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо Дня Незалежності України (реєстр. № 2206), поданий народним депутатом України Савчук О.В.,
Комітет в и р і ш и в:

1. Рекомендувати Верховній Раді України вказаний законопроект повернути суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

2. Доручити Голові Комітету Верховної Ради України соціальної політики та захисту прав ветеранів Третяковій Г.М. виступити на засіданні Верховної Ради України зі співдоповіддю з цього питання.

Голова Комітету

Г.М.Третякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо надання статусу учасника бойових дій медичним працівникам (реєстр. № 2341)

Розглянувши відповідно до статті 93 Регламенту Верховної Ради України проект Закону про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо надання статусу учасника бойових дій медичним працівникам (реєстр. № 2341), поданий народним депутатом України О.Василевською-Смаглюк, Комітет **в и р і ш и в:**

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити вказаний законопроект до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.
2. Доручити виступити на засіданні Верховної Ради України з цього питання Голові Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Третяковій Г.М.

Голова Комітету

Г.М.Третякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проекту Закону про внесення змін до Закону України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" щодо звільнення громадян похилого віку від оплати житлово-комунальних послуг (реєстр. № 2403)

Розглянувши відповідно до статті 93 Регламенту Верховної Ради України проект Закону про внесення змін до Закону України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" щодо звільнення громадян похилого віку від оплати житлово-комунальних послуг (реєстр. № 2403), поданий народним депутатом України В.Рабіновичем, Комітет **в и р і ш и в:**

Керуючись вимогами частини першої, пункту 3 частини 94 Регламенту Верховної Ради України внести пропозицію Голові Верховної Ради України Разумкову Д.О. про повернення зазначеного проекту закону суб'єкту права законодавчої ініціативи без його включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання та без розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України

Голова Комітету

Г.М.Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання законопроекту про внесення змін до статей 5 і 6 Закону України "Про соціальний захист дітей війни" щодо пільг та соціальної підтримки (реєстр. № 2430)

Розглянувши відповідно до частини третьої статті 93 Регламенту Верховної Ради України проект Закону України про внесення змін до статей 5 і 6 Закону України "Про соціальний захист дітей війни" щодо пільг та соціальної підтримки (реєстр. № 2430 від 13.11.2019 р.), поданий народними депутатами України Пушкаренко А.М. та Лубінцем Д.В. **Комітет в и р і ш и в:**

Керуючись вимогами частини першої, пункту 3 частини 94 Регламенту Верховної Ради України внести пропозицію Голові Верховної Ради України Разумкову Д.О. про повернення зазначеного проекту закону суб'єкту права законодавчої ініціативи без його включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання та без розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України.

Голова Комітету

Г.М.Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 23

13 січня 2020 р.

**Про доцільність включення до порядку денного другої сесії
Верховної Ради України дев'ятого скликання законопроекту про
внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо кваліфікації,
як фактору адаптації та мобільності українця
(реєстр. № 2481)**

Розглянувши проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо кваліфікації, як фактору адаптації та мобільності українця (реєстр. № 2481), поданий народним депутатом України Третяковою Г.М. та іншими народними депутатами України, Комітет **в и р і ш и в:**

Рекомендувати Верховній Раді України включити вказаний законопроект до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.

Голова Комітету

Г.М.Третякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Протокол № 22

13 січня 2020 р.

Р І Ш Е Н Н Я

Про попередній розгляд проекту Закону України про внесення зміни до статті 47 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Розглянувши проект Закону України про внесення зміни до статті 47 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», розроблений Міністерством соціальної політики України з метою законодавчого врегулювання питання виплати пенсії під час перебування пенсіонера в місцях позбавлення волі,

Комітет в и р і ш и в:

1. Зазначений проект Закону України про внесення зміни до статті 47 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» потребує доопрацювання з урахуванням висловлених народними депутатами України – членами Комітету зауважень та пропозицій.

2. Повідомити Міністерство соціальної політики України про прийняте рішення та зауваження Комітету щодо положень законопроекту.

Голова Комітету

Г. М. Третьякова